

Д. О. Гармаш, студентка (ХНУРЕ, Харків)

О. Г. Євсюкова, асистентка (ХНУРЕ, Харків) – науковий керівник

ДОЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНКИ ПІД ЧАС II СВІТОВОЇ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ КІНОПОВІСТІ «УКРАЇНА В ОГНІ» О. ДОВЖЕНКА)

Чи знаємо ми щось про долю жінок під час воєнних дій? Я маю на увазі не тих жінок які брали участь у бойових діях і віддавали своє життя заради служіння Батьківщині, а тих що залишилися вдома, у полоні фашистів. Відповідь – ні. Ми чуємо лише «чоловічі» історії про самопожертву та військовий героїзм. Бо опис тих жахів, яких зазнало мирне населення заважає романтизації війни.

Вважається, що питання жіночої долі у воєнних умовах почала підіймати нобелівська лауреатка Світлана Алексієвич на початку 1980-х. Вона, ґрунтуючись на спогадах жінок-червоноармієць, написала книгу «У війни не жіноче обличчя», в якій закликала подивитись на війну жіночими очима. Також, ця тема підіймається у науковому збірнику «Жінки Центральної та Східної Європи у Другій Світовій війні: гендерна специфіка досвіду в часи екстремального насильства» за науковою редакцією Гелінади Грінченко, Катерини Кобченко та Оксани Кісь. Я ж хочу довести, що Довженко писав про це ще в своїй «Україні в огні».

Якщо б про війну не було написано ніяких книжок, окрім кіноповісті Олександра Довженка «Україна в огні», цього б було цілком достатньо для того, щоб повністю зрозуміти всі її жахиття. Вона висвітлює ту саму страшну правду, яку не перекрити ніякими красномовними заохочуваннями до героїзму та самопожертви заради системи. Війна – це не красиві й цікаві історії про кмітливість та героїзм солдат, це справжні страждання, біль та смерть реальних людей. Не дивно, що кіноповість одразу заборонили. «Моя повість «Україна в огні» не вподобалася Сталіну, і він її заборонив для друку і для постанови... Прикрита і замкнена моя правда про народ і його лихо. Значить, нікому, отже, вона не потрібна і ніщо не потрібно, крім панегірика... Блюстителі партійних чеснот, чистоплюї і перевиконавці завдань бояться, щоб не збаламутив я народ своїми критичними висловлюваннями...» [1, с. 1]

Зосередився Довженко якраз таки на образі українських селянок під час окупації. Усі центральні жіночі образи в кіноповісті – трагічні, причому порізному. По-іншому й бути не може, зважаючи на те, як зазвичай ставляться до жінок у воєнних умовах. У кожній героїні (Тетяна, Олеся, Христя) окрема своя проблема і свій спосіб боротьби за виживання. Але у всіх їхніх проблем одна причина – війна.

Образ Тетяни Запорожчихи – матір, яка любить свою родину всім серцем, але вимушена проводити синів на війну, на можливу смерть, а дочку на роботи в Німеччину. Зазвичай про неї кажуть небагато, і це розчарує. Адже Тетяна присвятила все життя дітям, вони – найцінніше, що в неї є.

І таких жінок з поламаними таким чином долями було багато мільйонів по всій Україні, які гинули якщо не від рук фашистів, як Тетяна, то від скорботи. «Ще якісь жалібні слова промовляла Тетяна, біжучи за синами, та вже не було її чути. Уже потонули слова її в морі людського плачу й скорбот, у розлуках, у реві моторів.» [2, с. 2]

Олеся – найсвітліший образ усього твору. Гарна, працююча, скромна, співуча, на всі руки майстриня – одним словом ідеал української дівчини. Як і всі селяни, що не хотіли покидати своєї землі, Олеся залишилася під окупантами. Але ще незадовго до цього вона зважилася на нечуваний вчинок, «що підказав їй грізний, надзвичайний час» [4, с. 4]. Свідомо розуміючи, що буде погвалтована ворогами, вона пропонує себе першому радянському солдатові, якого зустріла. Це, насправді, дуже показовий випадок. Олеся краще віддасть свою «честь» комусь зі своїх, аніж окупантові. І це має своє значення. Сексуальне підкорення жінок ворожого табору здавна було одним із способів підпорядкування іншої нації. [3, с. 31]

Отже жінка в умовах війни – це об'єкт насилля. Звичайні селянки вимушені були захищати «честь» нації без зброї в руках. Сьогодні ми не часто згадуємо про це, про жіночий досвід війни не прийнято говорити, особливо про жінок, які не воювали. Та кожна з них пройшла власні війни: з ворогом, що не бачив у них людей, суспільством, що постійно осуджувало, та з самою собою. Остання – найскладніша, бо після всього пережитого не зламатися та залишитися нормальною людиною вимагає колосальних зусиль. Війни будуть залишатися складовою нашого життя доти, доки ми будемо романтизувати їх, доки мас-медіа будуть пропагувати жертвовність, доки ми будемо знати про війну лише з книжок про солдат-героїв. Треба розповідати інші історії: про згвалтованих жінок, спалених живцем дітей, убитих горем матерів, які втратили все, та мільйони згублених доль. Потрібно вивчати все це для того, щоб люди боялися війни і робили все, щоб не допустити її.

Література

1. Довженко О. Щоденник. 77 с. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=872> (дата звернення 19.10.2019)
2. Довженко О. Україна в огні. 1943. 96 с. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=876> (дата звернення 19.10.2019)
3. Кісь О. Жіночі обличчя війни: ключові теми і підходи у західній феміністській історіографії. *Жінки Центральної та Східної Європи у Другій Світовій війні: гендерна специфіка досвіду в часи екстремального насильства: зб. наук. праць*. Київ, 2016. 335 с.
4. Яременко В. Жіночі долі у вирі Другої світової. *Дзеркало тижня*. 2016. №16. URL: <https://dt.ua/HISTORY/zhinochi-doli-u-viri-drugovi-svitovovi-.html> (дата звернення 19.10.2019)